

Ekenäs 1:18

Arkeologisk schaktningsövervakning 2020

L1954:3303, Ekenäs 1:18, Göteryds socken, Älmhults kommun, Kronobergs län

Andreas Emilsson

Arkeologisk rapport 2020:22

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

Ekenäs 1:18

Arkeologisk schaktningsövervakning 2020

L1954:3303, Ekenäs 1:18, Göteryds socken, Älmhults kommun, Kronobergs län

Författare	Andreas Emilsson
Copyright	Kalmar läns museum 2020
Redaktion	Helena Victor, Stefan Siverud
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Förlag	Kalmar läns museum
ISSN	1400-352X

Abstract

Keywords: Archaeological watching brief, Stone Age settlement

On October 20, 2020, Museiarkeologi sydost conducted an archaeological watching brief during the construction of a new sewage system at the property Ekenäs 1:18, Älmhult. Next to the area was a Stone Age settlement and a removed cist grave.

No archeological remains were found during the watching brief.

Innehåll

Sammanfattning	7
Inledning	8
Topografi och fornlämningsmiljö	9
Genomförande	12
Resultat	13
Tolkning och åtgärdsförslag	15
Referenser	16
Tekniska och administrativa uppgifter	17

Sammanfattning

I samband med nedläggande av ett nytt avloppssystem genomförde Museiarkeologi sydost en schaktningsövervakning. Ytan för avloppet låg i kanten av en tidigare känd stenåldersboplats (L1954:3942) och intill läget för en sannolikt borttagen hållkista (L1954:3253).

Vid den genomförda schaktningsövervakningen hittades inga arkeologiska kontexter eller fynd.

Inledning

Museiarkeologi sydost har med anledning av iordningställandet av ett nytt avlopp genomfört en schaktningsövervakning inom fastigheten Ekenäs 1:18 och vid boplatsen L1954:3303.

Schaktningsövervakningen genomfördes den 20 oktober 2020 och omfattade en yta på strax un-

der 70 m² för nedgrävning av ny ledning och infiltration.

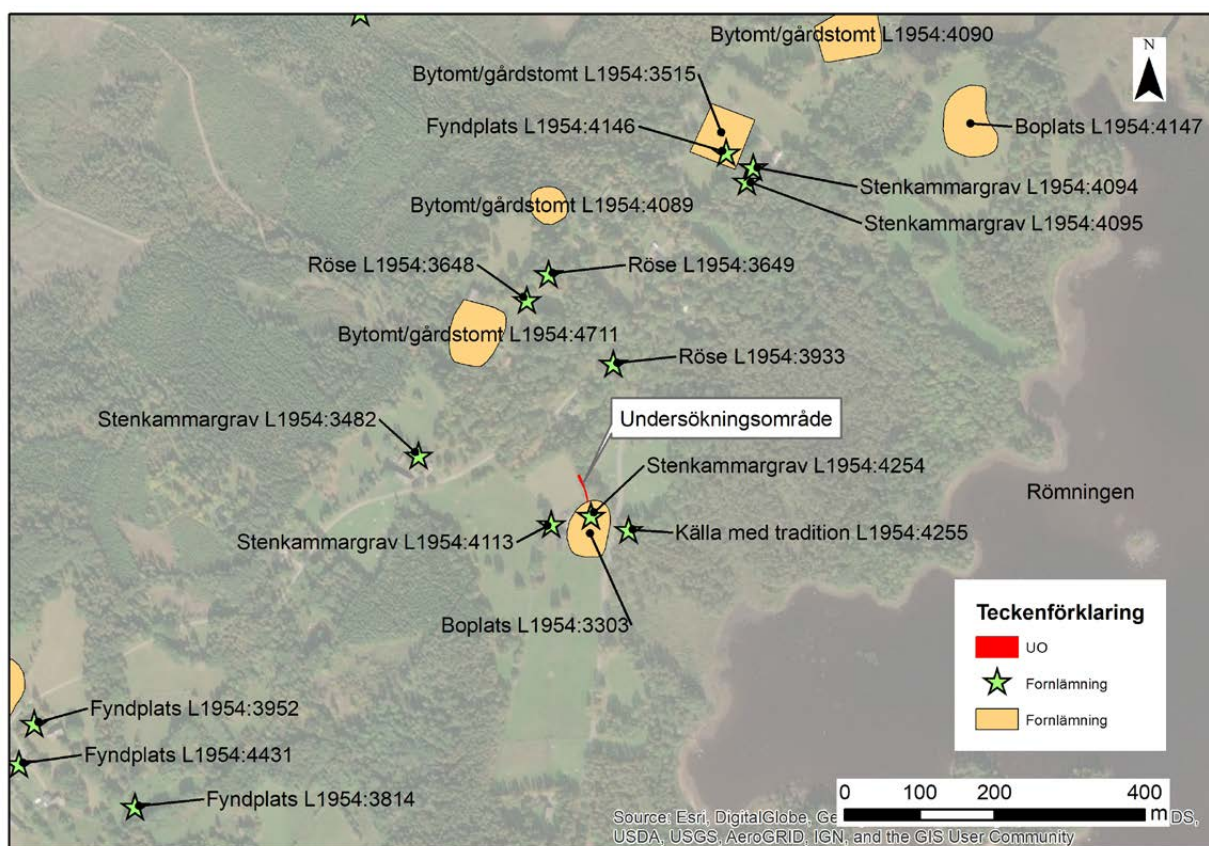
Ansvarig för schaktningsövervakningen är Andreas Emilsson som även ansvarar för rapporten.

Topografi och fornlämningssmiljö

Ytan som undersöktes omfattade ca 70 m² och låg väster om bostadshuset. Topografiskt sträckte sig undersökningsområdet från kanten av en höjd som huset låg på och lätt sluttande västerut på en åker/betesmark. Ca 250 m öster om undersökningsområdet ligger sjön Römningen.

Trakten är rik på fornlämningar och området kring sjön Römningen har blivit utsett till en kulturmiljö med riksintresse utifrån den stora mängden hällkistor och strandanknutna boplatser (Alering 2015).

Precis i den östra kanten på det aktuella undersökningsområdet ligger den registrerade boplatsen L1954:3303, och strax intill finns också en uppgift om att ett röse med hällkista, L1954:4254, har funnits på platsen för den nuvarande mangårdsbyggnaden. Denna är dock borttagen. Ytterligare en hällkista, L1954:4113 finns registrerad ca 50 m sydväst om det aktuella undersökningsområdet. I närområdet i övrigt finns ett stort antal registrerade fornlämningar, där framför allt antalet hällkistor sticker ut (fig. 1). Dessa ligger huvudsakligen orienterade till höjdlägen runt sjön.

Figur 1. Registrerade fornlämningar i närområdet.

Figur 2. Det registrerade röset med hällkistan L1954:4113. Foto från väster.

Boplatsen L1954:3303 är registrerad inom en ca 75 x 55 m (N-S) stor yta kopplat till en moränkulle och den befintliga tomtplanen men anges ha en osäker utbredning (fornsök). På tomtplanen skall det ha hittats 1 borr, 1 kniv, 1 kärna, 1 spån samt 2 avslag/avfall av flinta. Uppgifterna om fynden kommer från prosten Lamech Rydeman som var aktiv i socken mellan 1905–1940. Vid sidan av sin kyrkliga bana var han även amatörarkeolog och Riksantikvarieämbetets ombud i socknen (Rydberg 2008:30f).

Enligt uppgift av Rydeman skall det även funnits en hällkista ("jättarör"), L1954:4254, där bostadshuset idag ligger och som togs bort för ca 140 år sedan. Då hällkistan togs bort skall det ha hittats fynd men om dessa finns inga närmare uppgifter. I övrigt finns det heller ingen närmare beskrivning av hällkistan (Rydberg

2008:125). Det andra närliggande röset med hällkistan L1954:4113 beskrivs enligt den första inventeringen i mitten på 1900-talet som ca 9 m i diameter och 0,4 m högt med centralt synliga hällar. Vid revideringsinventeringen såväl som i samband med Ewa Rydbergs inventering av hällkistor 2007 beskrivs det att ett röse precis är synbart och inga synliga hällar finns, vilket inte heller kunde iakttas i samband med besök vid denna undersökning (fig. 2).

I Göteryds socken och Älmhults kommun i stort är fornlämningsbilden varierad och särskiljer sig en del jämfört med de centrala områdena i t.ex. Varend och Finnveden. Göteryds socken sticker dock ut som en av de mest hällkistetäta i Sverige med sina 119 registrerade lämningar. Bara i närområdet inom ca en kilometers radie finns ett tiotal registrerade hällkistor och runt hela

sjön Römningen finns ett 40-tal, vilket också är orsaken till att området blivit utsett till riksintresse utifrån sin kulturmiljö.

Anledningen till att det finns så många hällkistor samt spår efter boplatser från senneolitikum i socknen har diskuterats, och en teori om att en bebyggelseexpansion i den sydvästra delen av Kronobergs län skedde under perioden har framförts (Westergren 1979; Hansson 1999). Huruvida det rör sig om enbart en bebyggelseexpansion kan dock ifrågasättas och andra faktorer kan ha gjort att just denna typ av lämningar är som mest framträdande i regionen (se t.ex. Rydberg 2008). De förhistoriska spåren från perioderna efter senneolitikum/äldre bronsålder är dock få vilket i sin tur har tolkats som att det skedde en befolkningsminskning och bebyggelsestagnation i regionen (Westergren 1979). Vid en jämförelse med centrala Varend och området omkring Växjö som är en annan tydlig hällkistebyggd, är mönstret annorlunda då det går att se en tydlig kontinuitet utan någon nedgång under yngre bronsålder- och järnålder (Hansson 1999:25ff).

I trakten finns även flera kända lämningar efter tjär- och järnframställning som har sitt ursprung från medeltiden och framåt. Den medeltida järnhanteringen i kommunen har också berörts i ett övergripande projekt omkring järn i Sunnerbo härad som startades på initiativ av Johan Åstrand. Inom projektet har det bland annat utförts en arkeometallurgisk analys av material från RAÄ 214 i Göteryd socken (Åstrand 2009; Gardin 2010). Under medeltid tycks etablering av bosättning och brukande av trakten intensifieras och många av traktens byar var fullt etablerade vid 1500-talets mitt (Nylén 2006:3).

De senaste åren har det genomförts en handfull arkeologiska undersökningar kopplade till vägprojekt samt exploatering av mark vid Älmhult stad. Vid en förundersökning av fossil åkermark vid Älmhults av L1953:577 påvisades odlingsfaser till romersk järnålder, folkvandringstid och medeltid (Nylén 2006). Samma faser inom fossil åkermark framkom vid förundersökningar av L1951:2 och L1953:578 (Emilsson 2019). Utredningar har även genomförts vid väg 120 mellan Göteryd och Delary samt väg 23 (Carlie 2017; Carlie 2018)

Genomförande

Undersökningen genomfördes i form av en schaktningsövervakning i samband med nedläggning av ett nytt avlopp. Avloppet som drogs omfattade en avloppsledning från den befintliga brunnen till en ny infiltration.

Schakten för avloppet maskingrävdes i tunna skikt från förnanivå och ner till den opåverkade

sandiga och blockiga moränen (fig. 3). Parallellt gjordes en kontinuerlig handrensning med primärt skärslev.

Inmätning har gjorts med RTK-GPS i koordinat-system Sweref99TM. Dokumentation i fält har gjorts digitalt med hjälp av dokumentationssystemet IDA.

Figur 3. Schaktningen genomfördes skiktvis. På fotot togs ytan upp för infiltrationen. Foto från öster.

Resultat

Det sammantaget ca 70 m² stora schaktet hade ett djup på upp till ca 1,7 m (fig. 4 och 5). Marken bestod av ca. en decimeter tjock förna/grässvål med en underliggande matjordstjocklek på ca 0,25 till 0,40 m. Där under fanns sedan en sandig morän.

Sammantaget var marken stenbunden med flera större block.

Inom det upptagna schaktet hittades inga spår av arkeologiska kontexter eller fynd.

Figur 4. Plan över upptaget schakt.

Figur 5. Upptaget schakt med ytan för infiltrationen närmast i bild. Foto från väster.

Tolkning och åtgärdsförslag

Trots läget strax intill den borttagna hällkistan och den tangerade kanten av boplatsen L1954:3942 påträffades inga arkeologiska kontexter. Huvuddelen av avloppet låg dock i en sänka i relation till höjdläget som de registrerade lämningarna låg på.

Resultat visar att boplatsen således inte fortsätter åt det aktuella hållet. Uppgifterna om fyndomständigheter inom den registrerade boplatsen är

knapphändiga och det förefaller heller inte orimligt att de fynd som hittats härrör till hällkistan eller en begränsad aktivitet vid denna och kanske inte representerar en varaktig boplats. Uti från den begränsade ytan som undersöktes går det dock inte dra några omfattande slutsatser om detta.

Den upptagna ytan för avloppet har övervakats i sin helhet och inga vidare åtgärder föreslås.

Referenser

- Alering, Å. 2015. Hällkistor och odlingsspår kring Römningen. Kulturmiljö av riksintresse. Länsstyrelsen i Kronobergs län.
- Carlie, A. 2017. Väg 23 mellan Älmhult och Ljungstorp. Statens historiska museum. Rapport 2017:83.
- Carlie, A. 2018. Ombyggnad av väg 120 mellan Göteryd och Delary. Statens historiska museum. Rapport 2018:136.
- Emilsson, A. 2019. Fossil åkermark och kolbotten i Älmhult. Arkeologisk utredning och förundersökning RAÄ 44:1, 322 & 323, Majtorp 1:1 och Bökhult 2:1 (skifte 3). Älmhults kommun och socken, Kronobergs län. Kalmar läns museum, Arkeologisk rapport 2019:04.
- Grandin, L. 2010. Järnproduktion vid Stäket. En inledande arkeometallurgisk analys av slagger. Småland, Göteryds socken, Hästberga 1:14, fornlämning 214. UV GAL RAPPORT 2010:3.
- Hansson, M. 1999. Från renjägare till viking. En arkeologisk historia om södra Småland. Landet kring sjöarna. En historia om Kronobergs län i mångtusenårigt perspektiv. Växjö.
- Nylén, A. 2006. Arkeologisk förundersökning Kvarteret Paradiset, RAÄ 43, Älmhults socken, Kronobergs län. Smålands museum. Rapport 2006:22. Växjö.
- Rydberg, E. 2008. Visioner i landskapet 1 och 2. Lund.
- Westergren, E. 1979. Södra Småland under yngre stenåldern och bronsåldern. En studie av bebyggelseutvecklingen i Göteryds sn. Lund.
- Åstand, J. 2009. Förstudie till projektet Järn i Sunnerbo. Förslag till undersökningsplatser. Markaryds, Älmhults och Ljungby kommuner Småland. Smålands museum rapport 2009:2, Växjö.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-7076-2019
Kalmar läns museums dnr:	33-297-2020
Projektnummer KLM:	A2069
Uppdragsgivare:	Carl-Magnus Entreprenad AB
Landskap:	Småland
Kommun:	Älmhult
Socken:	Göteryd
Fastighet:	Ekenäs 1:18
Fornlämningsnr:	L1954:3303
Ekonomisk karta:	4D 5g Askenäs SV
X koordinat:	6272174 (N)
Y koordinat:	431520 (E)
Latitud:	56,588828°
Longitud:	13,884958°
Fältarbetstid:	20 oktober 2020
Antal arbetsdagar:	1
Personal:	Andreas Emilsson
Foto, Du-nummer:	DU339:1-7
Fyndnummer:	-
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 TM och RH2000.

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

